

УДК 327 (477)

Стратегічне партнерство Україна-США: становлення та прогноз

Ніна Ржевська,

кандидат політичних наук, доцент,
завідувач кафедри міжнародної інформації
Інституту міжнародних відносин
Національного авіаційного університету

Здійснено теоретичний аналіз стратегічного партнерства як типу двосторонніх і такого, що веде до багатосторонніх відносин в міжнародному просторі. Розкрито процес розвитку стосунків стратегічного партнерства між Україною та США від моменту отримання Україною незалежності до сьогодні та визначено можливі перспективи.

Ключові слова: партнерство, стратегічне партнерство, партнерство між Україною та США.

This article highlights the topical question of political analysis of strategic partnership as model of bilateral and even multilateral partnership in the international space. Determined the process of Ukraine-USA strategic partnership development from the moment of Ukraine become independent till nowadays. There are also some possible perspectives determined.

Keywords: partnership, strategic partnership, partnership between Ukraine and the USA.

Осуществлен теоретический анализа стратегического партнерства как типа двусторонних и многосторонних отношений в международном пространстве. Раскрыто процесс развития взаимоотношений стратегического партнерства между Украиной и США с момента получения Украиной независимости по сегодняшний день и определено возможные перспективы.

Ключевые слова: партнерство, стратегическое партнерство, партнерство между Украиной и США.

Проблема пошуку моделей стратегічного партнерства як двостороннього, так і багатостороннього характеру в умовах глобалізації міжнародних відносин набуває особливого значення. Для нас це питання є актуальним ще й тому, що мова йде про українські перспективи побудови стосунків із державами-лідерами у цій сфері, зокрема зі Сполученими Штатами Америки. Проблемою стратегічного партнерства в українській науці займаються В. Жовква [1], Е. Лисицин [2], Г. Перепелиця [3] та ін. Також не можна не згадати доробок вітчизняних дипломатів А. Козирева [4], Б. Тарасюка [5] та дослідників Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України і Українського центру економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова [6].

Аспект проблеми, який порушено в статті, з огляду на динамізм у міждержавних відносинах, на темпи якого впливає низка факторів суб'єктивного і об'єктивного характеру, зміна позицій політичних сил та лідерів, вироблення нових зовнішньополітичних стратегій, стабільність і кризовість економічного життя і т.і., а звідси – відсутність можливості стовідсоткової її прогнозованості, постійно спрямовує питання перспектив стратегічного партнерства у площину теоретичних і прикладних досліджень.

Метою статті є спроба визначити можливі перспективи стратегічного партнерства США-Україна.

Будемо вважати, що стратегічне партнерство з одного боку виступає як інструмент зовнішньополітичної діяльності держави, а з іншого – як модель зовнішньополітичних міждержавних відносин. У першому випадку ми заручаємося визначеннями нашого ключового поняття, „стратегічне партнерство”, які є у класиків зарубіжної політичної науки, таких, як Б. Лідделл Харт, В. Мюррей і М. Грімслі та Дж. Коллінз, а також у сучасних російських дослідників – В. Ачкасова, С. Ланцова, М. Лебедєвої, П. Циганкова. Відносно того, що стратегічне партнерство може виступати у формі моделей міждержавних зовнішньополітичних відносин та думки, що українсько-американські міждержавні відносини визначаються як такі, що досягли рівня стратегічного партнерства і їх подальших перспектив, варто відзначити роботи таких вітчизняних дослідників як, В. Хонін, Г. Перепелиця, О. Субтельний.

Якщо розглядати стратегічне партнерство як співробітництво, то для того, щоб це співробітництво мало цей особливий статус необхідно, щоб воно керувалося особливим колом інтересів, а саме – відсутністю взаємних територіальних претензії, наявністю взаємної прихильності щодо принципів територіальної недоторканості та непорушності державних кордонів.

Окрім того, стратегічного змісту партнерство набуває завдяки створенню політичного, економічного й соціального міжнародного середовища, взаємодоповненню й підвищенню динаміки „різних соціальних форм господарювання й укладів як у середині країни, так і в співпраці з партнером, що врешті-решт повинно стати стратегічним спрямуванням трансформації економіки. Отже, стратегічне партнерство використовується для досягнення внутрішніх трансформацій вищого порядку, яке ставить собі за мету виведення вітчизняної економіки на наступний, вищий щабель світового розвитку” [7, с. 188]. Стратегічні партнери, кожен зі свого боку, повинні рахуватися з інтересами геополітичного і гео економічного характеру. Поділяючи точку зору, існуючу серед вітчизняних дослідників, що до сутнісних складових стратегічного партнерства першочергово відносять прозорість відносин, високий ступінь довіри співробітництва й довгостроковість відносин, ми пропонуємо ще включити ціль побудови моделі стратегічного партнерства максимально віддаленої від асиметричної. Звичайно, що це є найбільш складним завданням в силу високої конкуренції світових центрів сили.

Отже, узагальнення міжнародного досвіду, позицій експертів і парламентаріїв дозволяють нам сформулювати умови і принципи встановлення відносин стратегічного партнерства. По-перше, це наявність принципово важливих країн-партнерів у стратегічних цілях, досягнення яких у межах звичайного співробітництва є не можливим, але здійсненням шляхом виведення стосунків на рівень стратегічного партнерства. Такими цілями можуть бути: забезпечення господарського комплексу життєво важливими ресурсами (енергетичними, товарними, фінансовими); забезпечення надійного й безпечного доступу до життєво важливих регіонів; сумісне вирішення проблем безпеки (протидія організованій злочинності, нелегальній міграції, контрабанді зброї й наркотиків, агресивному сепаратизму, тероризму). По-друге, наявність загальних поглядів і підходів з ключових проблем міжнародної політики, глобального й регіонального розвитку. Стратегічне партнерство передбачає поглиблений розвиток міждержавних контактів і, як правило, не в одній, а в кількох важливих сферах.

Стосунки стратегічного партнерства будуються на наступних принципах:

- загальна зацікавленість партнерів у плідному співробітництві, взаємне визнання відносин стратегічного характеру;

- готовність рахуватися з інтересами іншої сторони, йти на компроміси задля досягнення стратегічних цілей, навіть якщо такі дії є неоднозначно доцільними з точки зору власної вигоди;
- взаємна відмова від дискримінаційних (більше того – ультимативних) дій стосовно один одного;
- довгостроковий характер партнерських відносин, тобто стратегічне партнерство встановлюється не на два-три роки, а на тривалу перспективу;
- наявність дійових механізмів реалізації такого формату відносин;
- правове закріплення змісту і механізмів стратегічного партнерства;
- дисциплінованість, послідовність і прогнозованість, неухильне виконання своїх обов'язків партнерами;
- висока ефективність стратегічного партнерства, коли віддачу від співробітництва відчують обидві сторони, до того ж не лише державно-політичні еліти, а й суб'єкти економічної діяльності, рядові громадяни обох країн.

Таким чином, сутністю стратегічного партнерства є наявність міждержавної взаємодії, яка дозволяє партнерам, об'єднавши зусилля, досягти життєво важливих сфер співробітництва й мати довгостроковий характер. Надійність стратегічного партнерства визначається взаємною готовністю сторін рахуватися з інтересами один одного, наявністю дієвих механізмів реалізації співробітництва, дисциплінованістю партнерських стосунків.

Будь-яка держава, яка є стратегічним партнером, у першу чергу реалізовує свої цілі за допомогою партнерської підтримки, не полишаючи виконувати узяті на себе обов'язки. Практика міжнародного спілкування доводить, що „стратегічність”, як окреме поняття має низку ознак, особливостей і різновидів.

Існують випадки, коли для країни не існує іншої форми співробітництва, окрім партнерства (випадок могутності партнера). Український дослідник Г. Перепелиця визначає це як „асиметричне партнерство”, „позитивні й негативні асиметричні стратегії” [3]. Саме тому у поєднанні можливостей сильного партнера з намірами держави середньої ланки розбудувати відносини стратегічного партнерства є вигідною перспективою для обох. Існують й інші варіанти партнерства, зокрема, коли одна з країн знаходиться в стані пошуку захисту від зовнішніх загроз своїй безпеці. Це спостерігається й у випадку з Україною, яка у пошуку захисних механізмів орієнтована на розвинені держави світу. Пов'язано це з одного боку з тим, що вона прагне запозичити досвід у побудові соціальної системи, з іншого – отримати відповідне визнання своєї міжнародної суб'єктності.

Якщо визначати, що могло би сприяти стабільному світовому і регіональному положенню України, то зважаючи, що США мають беззаперечний статус світового лідера, таким стабілізатором для нас є україно-американське стратегічне партнерство. Проте, слід зважати на те, що ці стосунки, які почали зароджуватися зі встановлення дипломатичних

відносин між Україною та США з початку 1992 року, розвивалися суперечливо й не стабільно, і США не поспішали включати нас до переліку своїх партнерів.

По-перше, цьому стояла на заваді ситуація з ядерним потенціалом України. США акцентували свою увагу на ядерному роззброєнні України, яке в умовах політичної ситуації, що склалася у світі й, зокрема, у Європі з розпадом СРСР могло мати непередбачувані безпекові наслідки. Перестороги американців були викликані частково тому, що вони не усвідомлювали, що поведінка України виходить за межі стереотипів поведінки інших держав-спадкоємців радянського минулого. Нерозуміння цього факту зародило серед представників офіційного Вашингтону думку про існування зовнішньої загрози з боку України. Це привело до блокування стосунків з боку США і тривало в часі до моменту приєднання її до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. І лише завдяки американським конгресменам відбулися суттєві зміни у ставленні до України. Спеціальний радник держсекретаря США, що відповідав за зв'язки з новими незалежними державами, С. Телботт, висловив переконання, що „у відносинах з Україною необхідно перенести центр ваги ... з проблем ядерного роззброєння на широке коло питань співробітництва, і на розвиток відносин США-Україна” [8, с. 229] .

Наступними зустрічними кроками поглиблення стратегічного партнерства з Україною було надання підтримки (у тому числі й технічної) по її вступу до ГААТ/СОТ і створенні системи національного контролю за експортом. США ступили на шлях розширення фінансової допомоги приватним інвесторам та демонтуванню ядерної зброї, збільшення технічної й гуманітарної допоти у подоланні наслідків перехідних процесів на шляху до ринкової економіки.

У травні 1995 року Президент США Б. Клінтон з державним візитом відвідав Україну. У результаті цих відвідин було прийнято Спільну заяву про підтримку з боку США процесів демократизації й ринкових перетворень в Україні, її політичного суверенітету й територіальної цілісності та інтеграції до євроспільноти.

Варто відзначити, що стратегічне партнерство між Україною та США ґрунтується на комплексі спільних цінностей та стратегічних інтересах по вирішенню найбільш важливих проблем міжнародного характеру. Ці положення відображені в матеріалах українсько-американської міждержавної комісії „Кучма-Гор”, створеної у вересні 1996 році, яка затвердила себе в якості механізму практичної реалізації основ стратегічного партнерства та постійного діалогу по широкому колу питань взаємного інтересу.

Стратегічне партнерство Україна-США відображено й у підписанні та реалізації Хартії про особливе партнерство між Україною та НАТО та у приєднанні України до віденського документу про флангові обмеження, що дало можливість Росії розміщувати свої війська на території країн-сусідів

(України у тому числі). До кінця 2001 року діяла Угода в галузі комерційних послуг щодо космічних запусків із використанням українських ракет-носіїв, підписана Президентом України Л. Кучмою та віце-президентом США А. Гором. Саме ця угода засвідчувала, що Україну було визнано ракетно-космічною державою і давала їй право виходу на міжнародний ринок космічних запусків.

Аналіз становлення стратегічного партнерства Україна-США показав, що останні співробітничали з Україною лише в галузях, де було більш вигідно та дешевше, порівняно з іншими державами. Сюди можна віднести спільні проекти з науково-дослідними інститутами НАНУ, зокрема проект між Інститутом електрозварювання та дослідницькими центрами НАСА щодо проведення міжнародного експерименту в космосі по випробуванню універсального електронно-променевого інструменту.

При формуванні моделі стратегічного партнерства між Україною та США важливе місце має здобутий Україною суверенітет, її стабільність і незалежність. Її геостратегічне розташування в поєднанні із цими характеристиками є однією з умов європейської стабільності. На думку політолога З. Бжезинського Україна є чинником континентального значення, а „стабільність Європи багато в чому залежить ... від незалежності України” [9]. Необхідно відзначити, що з моменту визнання України стратегічним партнером США, модель цього партнерства стала більш ґрунтовною, завдяки трансформації пріоритетів зовнішньої політики обох держав. Це партнерство є досить впливовим чинником євроатлантичного простору, який стабілізує та збалансовує систему міжнародних відносин у регіоні.

19 грудня 2008 року держсекретар США К. Райс та міністр закордонних справ України В. Огризко підписали „Хартію про стратегічне партнерство між США та Україною”. У тексті документу зазначено, що держави мають намір розширити масштаб своїх програм з питань співробітництва й сприяння обороні й безпеці, запобіганню загрозам і сприянню миру й стабільності. Важливим моментом цього партнерства мало стати співробітництво щодо відновлення та модернізації потенціалу інфраструктури України у сфері видобування та зберігання енергоресурсів. У цілому положення Хартії спрямовані на зміцнення демократії, активізацію контактів між людьми та розвиток співпраці у гуманітарній сфері. Основним механізмом її реалізації є українсько-американська Комісія стратегічного партнерства, яку очолюють керівники зовнішньополітичних відомств обох держав.

У квітні 2010 Президент України В. Янукович і Президент США Б. Обама підтвердили стратегічне партнерство між двома країнами спільною заявою, де засвідчено наміри вибудовувати стосунки на основі Хартії про стратегічне партнерство Україна-США та Комісії стратегічного партнерства. Обидва лідери відзначили, що спільними інтересами і цінностями їхніх країн є демократія, економічна свобода та благополуччя,

безпека й територіальна цілісність, енергетична безпека, співробітництво в оборонній сфері, верховенство права й міжособові контакти. На сьогодні стратегічне партнерство зі США сфокусоване, передусім, на вирішенні завдань зміцнення гарантій безпеки для України та спільному протистоянню глобальним загрозам [10].

Проте до нині існують лише мінімальні ознаки того, якою буде справжня лінія поведінки США щодо України у випадку успішної реалізації реформ і позиції нинішньої української політичної еліти. Перебуваючи 10 травня у Вашингтоні, Міністр закордонних справ України Л. Кожара запросив держсекретаря Дж. Керрі відвідати цього року Київ з метою проведення чергового засідання Комісії стратегічного партнерства на рівні очільників зовнішньополітичних відомств.

Отже, не зважаючи на те, що стратегічне партнерство Україна-США можемо розцінювати як асиметрично-позитивне, Україна вбачає в США політичного партнера, спроможного допомогти стати їй на позиції європейського розвитку і гарантувати недоторканність й цілісність. Але, потрібно пам'ятати, що вироблення стратегії відносин має відбуватися на двосторонній основі, а Україна поки що неефективно використовує механізм двостороннього співробітництва.

Література:

1. **Жовква І. І.** Моделі стратегічного партнерства // Актуальні проблеми міжнародних відносин / І. І. Жовква // Актуальні проблеми міжнародних відносин : зб.наук.праць. – № 41. – Ч. II. – К. : Київський нац. ун-т ім.Т.Шевченка. Ін-т міжнар.відносин, 2003. – С. 32-38.
2. **Лисицин Е.** Стратегічне партнерство – поняття сучасне / Е. Лисицин // Віче. – 1999. – № 2. – С. 29-43.
3. Асиметрія міждержавних відносин / за ред. Г. М. Перепелиці, О. М. Субтельного. – К. : Вид-дм „Стилос”, 2005. – 555 с.
4. **Козырев А.** Стратегия партнерства / А. Козырев // Международная жизнь. – 1994. – №5. – С. 5-15.
5. **Тарасюк Б.** Практика стратегічного партнерства випереджає теорію / Б. Тарасюк // Національна безпека і оборона. – 2000. – №12. – С. 67-70.
6. **Пашков М.** Обратная сторона стратегического партнерства / М. Пашков, В. Чалый // Зеркало недели. – 2000. – 15 апреля.
7. **Чекаленко Л. Д.** Зовнішньополітичні механізми забезпечення національної безпеки України / дис. доктора політ. наук : 23.00.04 / РНБО України НІПМБ. – К., 2007. – 437 с.
8. **Чекаленко Л. Д.** Зовнішня політика і безпека України. Людина – Суспільство – Держава – Міжнародні структури : Монографія / За ред. С. І. Пирожкова. – К. : НІПМБ, 2004. – 352 с.

9. **Бжезінський З.** Україні потрібні реформи. Ви ж поки маєте труднощі без економічних реформ // День. – 1998. – 6 червня.

10. **Парахонський Б.** Стратегічне партнерство України. Аналітична записка / Б. Парахонський, Г. Яворська // <http://www.niss.gov.ua/articles/600/>